

ВАРШАВСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1944 РОКУ ТА СТАВЛЕННЯ ДО НЬОГО РАДЯНСЬКОГО УРЯДУ

Доп. -Саченко Л. А.
лаборант
Регіональної науково-дослідної
лабораторії – центру
історичного краєзнавства СумДУ

Повстання було організоване за вказівкою лондонського емігрантського уряду Армією Крайовою (АК) на чолі з генералом Бур-Коморовським. Відповідно до розробленого плану „Буря”, АК повинна була напередодні вступу радянських військ у Варшаву за 4-5 днів оволодіти містом і встановити там владу польського емігрантського уряду. Повстання пов'язувалось і з візитом польського прем'єр-міністра С.Миколайчика до Москви, де він повинен був обговорити зі сталінським керівництвом питання про створення польського коаліційного уряду з представниками ПКНО. Командування АК розраховувало, що радянські війська нададуть допомогу повсталим, однак цього не трапилося, і до 2 жовтня 1944 р. повстання було подавлене німецькими військами.

Слід зазначити, що сталінське керівництво розглядало Варшавське повстання як військову й політичну авантюру.

Командуючий 1-м Білоруським фронтом маршал К.Рокоссовський у своїх мемуарах писав: *“...лише 2 серпня наші розвідувальні органи одержали дані, що у Варшаві ніби-то починається повстання проти німецьких військ. Штаб фронту негайно зайнявся збором свідчень і уточненням масштабу повстання і його характеру. Усе відбулося зненацька...”*

Подальше трактування подій з боку Москви і її західних союзників було діаметрально протилежне.

Слід сказати, що ще 29 липня 1944 р., за 3 дні до початку повстання, московська радіостанція о 20.15 і 21.00 передала звернення польських комуністів до населення Варшави. У зверненні звучав заклик приєднатися до боротьби проти німецьких

загарбників. Факт радіопередачі був засвідчений і в мемуарах прем'єр-міністра Великобританії У. Черчілля.

Звертає на себе увагу той факт, що ввечері 21 липня 1944 р. командування АК у Варшаві одержало звістку про те, що радянські танки прорвали німецькі укріплення на схід від Варшави. А в документі командування вермахту інформувалося про таке: *“Сьогодні росіяни почали генеральну атаку на Варшаву з південного сходу”*.

Усі вищенаведені факти не викликали ні в кого сумніву в тому, що Червона Армія почала наступ на Варшаву. У зв'язку з цим з 30 липня по 1 серпня 1944 р. у стан радянських військ прибули 15 офіцерів АК для координації дій з частинами 1-го Білоруського фронту. Однак ніхто з прибулих офіцерів АК не повернувся, їхня подальша доля залишилася невідомою.

31 липня 1944 р. кожні дві години радянські радіостанції передавали звернення до Варшавського підпілля: *“...Завдавайте удару по німцях... Допоможіть Червоній Армії в переправі через Віслу. Пересилайте інформацію. Показуйте дороги... Нехай мільйонне населення Варшави стане мільйоном солдат”*.

Варто сказати, що 30 липня 1944 р. відбувся візит польського прем'єр-міністра С.Миколайчика в Москву. 31 липня 1944 р. під час переговорів з радянським урядом В.Молотов повідомив йому, що Радянська Армія знаходиться всього за 10 км від польської столиці. Радянське командування планувало вступити до міста 6 серпня.

Не викликає сумнівів той факт, що радянський уряд і особисто Й.Сталін знали про повстання, що готувалося, заходи керівництва АК і лондонського емігрантського уряду. Виходячи з цього, рішення Москви мотивувалося скоріше політичними, ніж військовими причинами. Однак не можна голосливо звинувачувати командування фронту в зупинці наступу на польську столицю. Очевидно, Радянська Армія не призупинила наступ, а була відкинута назад контрударами німецьких військ.

У той же час дії радянського військового командування не сприяли ефективній діяльності загонів АК. Так, начальник охорони тилу 3-го Білоруського фронту 4 серпня 1944 р. наказав: *“докласти всіх зусиль для того, щоб не допустити руху й переходу через*

ділянки груп АК, що охороняються. Усі групи крайовців, що намагаються іти, затримувати й роззброювати”.

Не одержавши достатньої допомоги, повстання було приречено. Значну підтримку повсталим могли надати тільки радянські війська. Англійський і польський (лондонський) емігрантський уряди неоднаразово зверталися до Кремля за допомогою. Так, 2 серпня 1944 р. о 1 годині 10 хв. Генеральний Штаб Збройних Сил СРСР одержав інформацію від британської військової місії про те, що повстанці просять зброї.

Особисто Й. Сталін ставився до повстання скептично, називаючи його „незвичайним”, а повідомлення про бої у Варшаві „перебільшеними”. Ще більш скептично він був налаштований з приводу наявності у повстанців шансу на успіх.

Позиція радянської сторони стосовно повсталі Варшави увесь час ставала дедалі жорстокішою. На прохання У.Черчілля та Ф.Рузвельта про посадку на радянських аеродромах англійських й американських бомбардувальників, що перевозили з Бриндізі спорядження для повсталих, керівництво СРСР відповіло відмовою. Й.Сталін заявив, що повстання є „безрозсудною авантюрою...і радянське командування прийняло рішення відкрито зняти із себе будь-яку відповідальність за варшавську авантюру”.

Звертає на себе увагу той факт, що Й.Сталін правильно визначив позицію західних союзників, що будуть виступати проти політики СРСР щодо Варшавського повстання, але ніколи не ризикнуть заради польської опозиції піти на конфронтацію.

Тільки 10 вересня 1944 р. була отримана згода Москви на човникові операції і в розпорядження союзників були надані радянські аеродроми. В результаті цього тільки 18 вересня 1944 р. повстанці вперше одержали американське продовольство й боєприпаси. Радянська авіація також зробила 4821 літако-виліт, у тому числі на скидання вантажів - 2435, придушення засобів ППО - 100, бомбардування військ противника у Варшаві - 1361.

Однак радянські вантажі скидалися без парашутів з невеликої висоти. Велика частина їх або розбивалася, або потрапляла до німців. Генштаб АК вважав, що “...скидання, здійснювані Червоною Армією, не мали на меті постачати Варшаву необхідним, а швидше

за все були спрямовані на придушення нашої безнадійної боротьби поодиноці. Це була видимість допомоги”.

Найбільш переконливо пояснив, дану ситуацію У.Черчилль: „Росіяни хотіли, щоб поляки–некомуністи були знищені цілком, але при цьому так, щоб залишилося уявлення наче вони намагалися їх виручити”.

В остаточному підсумку, не маючи істотної підтримки з боку СРСР і західних союзників, Варшавське повстання було подавлене німецькими військами.

Література.

1. Буцько О.В. Взаимоотношения советских воинов с населением Польши 1944-1945 гг. – К., 1991. – 344 с.
2. Рокоссовский К.К. Солдатський долг. – М., 1968. 374 с.
3. Черчилль У. Вторая мировая война. В 3 кн. – Кн.1. – Т.1-2. – М., 1991. – 650 с.
4. Назарович Р. Варшавское восстание // Новая и новейшая история. – 1989. - №12. – С.186-221.
5. Варшавское восстание 1944 г.: свидетельствуют очевидцы // Военно-исторический журнал. – 1994. - №3-4. – С.16-23.
6. Боффи Д. История Советского Союза. – Т.2. От Отечественной войны до положения второй мировой державы. Сталин и Хрущев. 1941-1964 гг. – М., 1994. – 632 с.
7. Аптекарь П. Красная Армия против Армии Крайовой // Московские новости. – 1993. - №27.
8. Семиряга М.И. Борьба народов Центральной и Юго-Восточной Европы против немецко-фашистского гнета. – М., 1985.
9. Буллок А. Гітлер и Сталин: жизнь и власть: в 2-х т. – Т.2. – Смоленськ, 1994.